

Migracijski procesi i identiteti u književnom stvaralaštvu Amelije Batistich

Katica Jurčević*, Marina Perić–Kaselj**, Ozana Ramljak***

Sažetak

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća došlo je do pojačanoga iseljavanja Hrvata na Novi Zeland zbog političkih i ekonomskih zbivanja u Domovini. U radu se prati integracijski proces na počecima novoga života na Novom Zelandu kroz književno stvaralaštvo novozelandske književnice hrvatskoga podrijetla Amelije Batistich. Njezina je književnost inspirirana poviješću Hrvata na Novom Zelandu i njihovom prilagodbom novim životnim uvjetima u multikulturalnom okruženju. Zbirka pripovijedaka An Olive Tree in Dalmatia, kao i roman Pjevaj vilo u planini po svojem su sadržaju uronjeni u obiteljsko, povijesno, religijsko, baštinsko i mitsko, kroz priče preneseno pamćenje, koje vlastiti identitet pronalazi u isprepletenosti dvaju prostora, bivšega i sadašnjega.

Ključne riječi: Amelia Batistich; migracije; identitet; integracija; religija; književnost

Uvod

Novi Zeland pripada zemljama s najdužom useljeničkom tradicijom.¹ Useljavanje je započelo već u 9. stoljeću, kada su iz Polinezije postupno dolazili Maori, koji su se trajno naseljavali na Novi Zeland razvijajući jedinstvenu kulturu. Maori su u početku bili podijeljeni u više plemena, a zajedničko ime Maori dali su im Europljani koji su se na Novi Zeland počeli naseljavati u 17. stoljeću. Predci

* Dr. sc. Katica Jurčević, Institut za migracije i narodnosti. Adresa: Trg Stjepana Radića 3, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8764-8306>.

E-adresa: katica.jurcevic@imin.hr

** Doc. dr. sc. Marina Perić–Kaselj, Institut za migracije i narodnosti. Adresa: Trg Stjepana Radića 3, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4513-841X>.

E-adresa: marina.peric@imin.hr

*** Doc. dr. sc. Ozana Ramljak, Sveučilište Vern. Adresa: Palmotićeva 82/1, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3033-4939>. E-adresa: ozana.ramljak@vern.hr

1 Opći podaci o Novom Zelandu dostupni su na mrežnoj enciklopediji Ara: *Encyclopedia of New Zealand* (<https://teara.govt.nz/en>).

Maora došli su u kanuima na područje Sjevernoga i Južnoga otoka. Dolazak u određenoj vrsti kanua odredio je njihovu kasniju društvenu pripadnost, a samim time i društvenu organizaciju, koju su činila tri društvena sloja. Prva su dva sloja slobodni ljudi, koje je vodila svojevrсна maorska aristokracija (*rangatiri*), a treći su sloj bili robovi. Društvena organizacija Maora utjecala je kasnije i na njihove odnose s Velikom Britanijom (Ballara, 1998, 63–65).

Euroljanima je Novi Zeland otkrio nizozemski istraživač i pomorac Abel Tasman, koji je bio u službi nizozemske Istočnoindijske kompanije, a na Novi Zeland stigao je u prosincu 1642. godine. Britanski istraživač i moreplovac James Cook doplovio je na Južni otok u listopadu 1769. godine. U narednim je mjesecima načinio prve pouzdane zemljopisne karte Novoga Zelanda i uspostavio kontakte s domicilnim stanovništvom. Cook se je vratio u Veliku Britaniju s prvim konkretnim podacima o Novom Zelandu: kartama i izvješćima o stanovnicima i prirodnim bogatstvima. Na taj je način Cook postavio temelje za britansku ekspanziju na Novom Zelandu (Čizmić, 1981, 9–10).

Velika Britanija 1788. godine u Port Jacksonu osnovala je prvu kažnjeničku koloniju te je započela ekonomski iskorištavati priobalje Novoga Zelanda, a kasnije i unutrašnjost. Godine 1840. potpisan je politički sporazum između maorskih plemena i Velike Britanije kojim je utemeljena neovisnost Novoga Zelanda. Sljedeće, 1841. godine proglašen je britanski suverenitet nad državom Novi Zeland te je njezin teritorij ustupljen britanskoj kruni. Nastavili su se voditi oružani i drugačiji sukobi između plemena Maora i doseljenika oko prava na zemlju i trgovinu. Sukobi su trajali sve do 1860. godine, kada su britanske snage uspjele suzbiti otpor Maora.

Doseljavanje Europljana u početku je bilo usmjereno prema Južnomu otoku jer je ondje bilo manje Maora i jer je bilo dovoljno pašnjaka za razvoj stočarstva. Otkriće zlata na poluotoku Otagu 1861. godine dodatno je povećalo naseljavanje Europljana na Južni otok. Na Sjevernom otoku naseljavanje su ometale prostrane šume i Maori koji nisu htjeli prodati zemlju bijelim doseljenicima. Međutim, broj se je Maora naglo smanjivao zbog pogibija u ratovima i masovnog umiranja od, njima do tada nepoznatih, bolesti, te ih je 60-ih godina 19. stoljeća bilo tek približno 40.000.

Potkraj 19. stoljeća na vlast u Novom Zelandu došla je Liberalna stranka, koja među prvima na svijetu provodi opsežan program socijalnih reformi, između ostaloga uvedeno je pravo glasa za žene i starosne mirovine. Godine 1907. Novi Zeland postao je dominion u okviru Britanske zajednice naroda. U Prvom svjetskom ratu na strani Velike Britanije borilo se je više od 100.000 Novozelanda. Nakon rata Novi Zeland teško je pogodila svjetska gospodarska kriza (1929.–1934.).

U Drugom svjetskom ratu Novi Zeland je ponovno sudjelovao na strani Saveznika, i to s otprilike 140.000 vojnika, a nakon rata više se je oslanjao na SAD, pa je sudjelovao u Korejskom i Vijetnamskom ratu. Godine 1951. ušao je

u obrambeni savez ANZUS.² Ulazak Velike Britanije u Europsku uniju 1973. godine otežao je pristup novozelandskih proizvoda na britansko tržište te je Novi Zeland tražio nova izvozna područja, pretežno u Aziji i na Pacifiku. Na Novom Zelandu devedesetih godina 20. stoljeća postignut je stabilan rast gospodarstva, a sve snažnije razvijao se je i turizam, te je danas primjer male, socijalno i gospodarski snažne države.

Godine 1995. potpisan je prvi sporazum kojim je maorskomu plemenu Tainui vraćeno 15.400 hektara oduzete državne zemlje. Već je prije toga, između 1960. i 1970. godine, došlo do kulturne renesanse među Maorima, koji danas čine 14,7% stanovništva Novoga Zelanda (Kolesarić, 2018).

Kolonijalni odnos Britanaca prema Maorima preslikan je i na ostale europske doseljenike, među kojima su bili i Hrvati (Banović, 1993, 106). Hrvati iz Dalmacije, kao mediteranski narod sa svojim posebnim životnim stilom i smislom za zajedništvo, bili su puno bliži Maorima nego individualistički usmjereni Britanci. Česti su bili miješani brakovi, iz kojih potomci i danas žive na sjeveru Novoga Zelanda, njegujući hrvatsku kulturu i običaje (Stoffel, 2009, 242).

Na poseban je način veza Maora i Hrvata dobila svoj odjek na književnom planu, pa je prvo pojavljivanje dalmatinskoga ženskoga književnoga glasa Amelije Batistich pomoglo i danas vodećoj maorskoj književnici Patriciji Grace da se odvaži progovoriti. Pokazalo joj je da multikulturalnost ima pravo glasa, da svi glasovi ne moraju zvučati »bijelo, anglo–keltski i muški« te da, imajući pred očima djelo Amelije Batistich iz 40–ih godina 20. stoljeća, 30 godina kasnije pomisli »da i ja mogu pisati i da imam i drugi glas« te da bi izostanak manjinskoga pisma urodio književnošću koja »ne govori u potpunosti priču o tom tko smo« (Grace prema Nola, 1994, 143).³

1. Iseljavanje Hrvata na Novi Zeland

Iseljavanje Hrvata na Novi Zeland i ostale prekoceanske zemlje u 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća odvijalo se je u posebnom povijesnom i društvenom kontekstu. Zbog političkih, gospodarskih i drugih nepovoljnih okolnosti koje su tada prevladavale u Hrvatskoj iseljenički su valovi u prekoceanske zemlje na prvi pogled izgledali kao logičan slijed tih okolnosti.⁴

Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, do tridesetih godina 20. stoljeća, pa čak i kasnije, omjer broja muškaraca u odnosu na broj žena iseljenih iz Hrvatske na Novi Zeland iznosio je 96% muškaraca prema 4% žena. Stoga su hrvatski doseljenici doslovno naručivali djevojke iz domovine, koje su dolazile na Novi Zeland "na

2 Savez ANZUS (akronim od Australia, New Zealand, United States) ili Pacifički sporazum vojni je sigurnosni ugovor sklopljen 1951. između Australije, Novoga Zelanda i SAD–a radi uzajamne pomoći u slučaju agresije i rješavanja sporova mirnim sredstvima (Brozović, 1999, s. v. ANZUS–pakt).

3 Citate koji su izvorno na engleskom jeziku na hrvatski su prevele autorice članka.

4 Rogić i Čizmić (2011) kompleksno su pristupili gospodarskim, političkim, demografskim i općerazvojnim razmatranjima koja su u prethodnim istraživanjima često izostala.

poziv”, a čak je bila raširena ženidba “preko procure”, tj. preko opunomoćenika. Taj je omjer muških i ženskih iseljenika iz Hrvatske bio znatnije ujednačen tek nakon Drugoga svjetskoga rata (Stoffel, 2009, 239; usp. RH, s. a.). Osnovni razlog naseljavanja bila je unosna ekstrakcija smole kauri drveta. Kopanje kauri smole, naime, bila je gotovo jedina djelatnost kojom su se bavili hrvatski doseljenici do 19. stoljeća i posao koji su radili zajedno s Maorima, zbog čega je među pripadnicima tih naroda razvijen posebno blizak odnos — »maorsko–dalmatinska povezanost« (Stoffel, 2009, 242). Senka Božić Vrbančić (2018) također naglašava povezanost Hrvata i Maora, navodeći kako su i Maori i Hrvati više voljeli raditi u svojim skupinama, pa su radili timski, zajedno. Nadalje, navodi kako su obje zajednice imale obiteljske veze mnogo jače od britanskih doseljenika: Maori svojim plemenskim ustrojstvom, a Hrvati putem svojih zadruga. Mješovita društvena okupljanja Maora i Hrvata na kojima se je mnogo pričalo i pjevalo bila su uobičajena. Pojedini Maori naučili su svirati tamburicu i običavali pjevati pjesme na hrvatskom. Božić Vrbančić (2018) smatra kako su Maori htjeli naglasiti svoj poseban odnos s Hrvatima, ne samo jer su govorili drugačiji jezik, nego i zato što su ih Britanci prikazali kao “različite”, kao “strance” i autsajdere, Maori su pronašli novu riječ *Tarara* — kako bi njome etnički označili Hrvate i istaknuli razliku između Hrvata i Britanaca (usp. Božić Vrbančić, 2004).⁵

Hrvati su na Novom Zelandu do kraja Prvoga svjetskoga rata većinom smatrani Austrijancima jer je Dalmacija, sukladno Austro–Ugarskoj nagodbi (1867.), bila pod upravom Austrije te su Hrvati iz Dalmacije imali austrijske putne dokumente. Ta je činjenica dodatno otežavala položaj hrvatskih doseljenika jer su u vrijeme Prvoga svjetskoga rata Hrvati smatrani pripadnicima neprijateljskoga austrijskoga naroda (Hebrang Grgić i Barbarić, 2020, 88).

Hrvatski su doseljenici došli na Novi Zeland bez znanja engleskoga jezika i s oskudnim financijskim sredstvima pa su bili prisiljeni raditi opasne i teške poslove, kao što je isušivanje močvara, krčenje šuma, prokopavanje tunela i sl. Živjeli su u improviziranim nastambama, odvojeni od javnoga života. S prvim ušteđenim novcem napuštali su te poslove i tražili predjele s obradivom zemljom (Holjevac, 1967, 231).

Glavno područje naseljavanja Hrvata do 1900. bio je Auckland i njegova okolica. Hrvate, uz Britance, s obzirom na vrijeme njihova dolaska, možemo smatrati pionirskom populacijom te zemlje (Banović, 1993, 105). Prema Holjevcu (1967, 231) hrvatski doseljenici bili su prvi vinogradari na Novom Zelandu, a zaslužni su i za podizanje voćarstva, ribarstva, stočarstva i rudarstva. Novi su se naraštaji hrvatskih potomaka obrazovali i integrirali u novozelandsko društvo te uglavnom nisu radili teške poslove koje su obavljali njihovi roditelji. Školovali su se na stručnim i visokim školama, kao i na sveučilištima (Holjevac, 1967, 234). Prema podacima novozelandskoga ministarstva vanjskih poslova i trgovine, na Novom Zelandu živi više od 100.000 Hrvata i njihovih potomaka, od kojih 2.500 ima i hr-

5 O identifikacijskim procesima Hrvata i Maora i oblicima njihova uzajamnoga odnosa usp. Božić Vrbančić, 2018.

vatsko državljanstvo (MFAT, s. a.), ali mali je broj onih koji govore hrvatski jezik. Nakon 2005. godine na Novi Zeland je doselilo čak desetak tisuća visoko obrazovanih osoba iz Hrvatske. Najveći je dio nakon dolaska ostao u Aucklandu, a samo manji je dio u potrazi za poslom otišao živjeti u manje gradove na Sjevernom otoku, Wellington, Palmerston Borth i New Plymouth. Po zanimanju su većinom informatičari, profesori, liječnici, stomatolozi, pravnici i ekonomisti, koji uglavnom potječu iz većih hrvatskih gradova. Prosječna dob u trenutku useljavanja u Novi Zeland bila im je između 26 i 45 godina, a uglavnom su to bili bračni parovi s jednim ili dvoje djece školskoga uzrasta. Hrvati na Novom Zelandu velikom većinom novozelandski su državljani, odnosno imaju ista prava i obveze kao ostali Novozelandsani jer zakoni na Novom Zelandu ne predviđaju status “radnici na privremenom radu” ni “nacionalne manjine” kao u europskim državama.

Kao i u većini zemalja gdje živi hrvatsko iseljeničtvo, glavni su promicatelji hrvatske kulture i identiteta, uz katoličke misije, udruge i organizacije hrvatskih iseljenika.

2. Uloga hrvatskih katoličkih misija u očuvanju religijskoga identiteta

Hrvatske katoličke misije nastale su kao izraz duhovne skrbi Katoličke crkve o svojim iseljenim vjernicima, te su ujedno bile nositeljima kulturnoga i društvenoga života hrvatskih iseljenika (Sršen, 2019, 533). Pastoralna skrb Katoličke crkve za hrvatske iseljenike stara je koliko su stara iseljavanja Hrvata katolika, prvotno u okolne zemlje, gdje danas žive kao nacionalne manjine, a kasnije, tj. u proteklih 125 godina, u europske i prekoceanske zemlje te se danas duhovna skrb za hrvatske iseljenike odvija u 189 hrvatskih katoličkih župa, misija, zajednica i centara diljem svijeta (Markić, 2020, 495–508).

Hrvati koji su iselili na Novi Zeland, kao i mnogobrojni drugi iseljenici, susreli su se sa svijetom koji je bio različit u etničkom, vjerskom, jezičnom, kulturnom, političkom i rasnom pogledu. U tom okruženju Hrvati su nastojali njegovati svoje kulturno nasljeđe i živjeti svoj vjerski identitet kroz institucije Katoličke crkve. Stoga su hrvatske iseljeničke zajednice diljem svijeta pozivale svećenike iz Domovine i gradile svoje crkve. Prvi svećenik zadužen za Hrvate na Novom Zelandu bio je fra Josip Zanna 1904. godine, ali on je bio rodom iz Južnoga Tirola pa je nedostatan govorio hrvatski jezik. Hrvati su razvijali dobre odnose s domicilnom Katoličkom crkvom te su često bili pohvaljivani od lokalnoga biskupa. Zbog toga je auklandski biskup Cleary, na zahtjev hrvatskih doseljenika i u težnji da im osigura vjerski obred na materinskom jeziku, uputio pismo splitskomu biskupu Bonifačiću moleći ga za dolazak svećenika iz Hrvatske. Tako je u travnju 1928. godine u Auckland došao don Milan Pavlinović. O tom kako se je to ostvarivalo svjedoče pisma don Milana, koji se je prije odlaska na Novi Zeland dopisivao s hrvatskim iseljenikom Lovrom Marinovićem. U pismu od 27. kolovoza 1927. don Milan navodi: »Primio sam pismo od našeg biskupa u Splitu u kojem mi piše da ako želim poći — on će mi dopustiti. Dakle, ako bude od Boga sudeno, možete se nadati mome dolasku. A budi i ti uvjeren i svi ostali naši da ću sve poraditi i

neću se strašiti, na čast Boga i spas duša, nikakva truda. Uvjeren sam da ću naći još čestitih ljudi pa ćemo se svi naći složno na tom poslu» (Klarić, 2000, 177). Važni su hrvatski dušobrižnici bili Milan Pavlinović iz Podgore (1928.–1937.), Mate Kolić (1952.–1997.), Sebastijan Palić iz Janjeva (1953.–1989.) i Ante Klarić iz Splita, koji je u Aucklandu od 1988. godine. Glavninu misijskoga rada dugi je niz godina vodio novozelandski svećenik hrvatskoga podrijetla Jure Marinović, koji je bio *spiritus movens* hrvatskih vjernika u Aucklandu tijekom svojega svećeničkoga rada (1938.–1993.). Misija je od 1990. godine posvećena sv. Leopoldu B. Mandiću (Klarić, 2000, 168–304).

Novo razdoblje misijskoga djelovanja započelo je 1991. godine kupnjom prostora za Hrvatski katolički centar, pri kojem je iste godine osnovan i Caritas. U misiji je vrlo bogat vjerski, kulturni i društveni život. Otvoren je tečaj engleskoga jezika za nove useljenike te tečaj učenja hrvatskoga jezika i vjeronauk za djecu. Osim toga, u Centru se održavaju prigodne svečanosti i slave vjerski blagdani, a vrlo je aktivna i kulturna tribina (Čizmić et al., 2005, 224).

Mnogi su hrvatski iseljenici postignuli zapažene uspjehe na Novom Zelandu na različitim područjima kulturnoga, socijalnoga, političkoga, gospodarstvenoga i vjerskoga života, te su time dali velike prinose napretku svoje “nove domovine” — Novoga Zelanda. U književnosti osobito mjesto zauzima ime Amelije Batistich kao prve hrvatske žene koja je ponudila ne samo vrijedno literarno pismo, nego je bila i jedna od prvih književnica koja je dala glas manjinskim zajednicama i jedna od prvih koja je uvela drugačiji identitet i multikulturalnost kao ravnopravan koncept u dotada bitno monofon prostor. Zbog svoje izvrsnosti i zasluga od 1981. godine počasna je članica Društva hrvatskih književnika u egzilu, a dobila je, između ostaloga, priznanje i nagradu od kraljice Elizabete II.

3. *Amelia Batistich — potraga za identitetom*

Amelia Batistich pripada drugoj generaciji hrvatskih doseljenika na Novi Zeland.⁶ Rodena je u Dargavilleu 1915. godine i odrasla u izrazito multikulturalnom okruženju pansiona za strane radnike koji je vodila njezina majka. Upravo

6 »Batistich, Amelia, književnica (Dargaville, Novi Zeland, 1915 — Auckland, Novi Zeland, 14. VIII. 2004). U Greenlane se preselila s obitelji 1926. Pohađala je internat sv. Marije u Pukehoheu (1932). Tečaj engl. jezika pohađala je u organizaciji radničkog prosvjetnog udruženja (1948). Radila je u tvornici ženskog rublja, a potom u knjižnici Auckland Training Collegea. Objavila je više od 300 priča, novela i nekoliko romana. Prva djela objavila je u časopisima Listener i New Zealand School Journal. Dobitnica je više nagrada za književnost, među kojima se ističe Queen's Service Medal (1997). Teme njezinih djela bile su pretežno inspirirane poviješću Hrvata na Novom Zelandu i njihovom asimilacijom u novozelandsko društvo, ali i iskustvima drugih nebritanskih doseljenika. Djela: *An Olive Tree in Dalmatia*, Hamilton 1963; *Pjevaj Vilo u planini*, Zagreb 1981; *Another Mountain, Another Song*, Auckland 1981; *Sing Vila in the Mountain*, London 1987; *Holy Terrors*, London 1991; *Never Lost for Words*, Auckland 2001; *A better life. The diary of Ivana Ivanovich*, Auckland 2003. Lit.: Čizmić, I., *Iz Dalmacije u Novi Zeland*, Zagreb 1981, 28; Bedić, K., *Pjev planinske vile iz Novog Zelanda*, Hrvatski iseljenički zbornik 2005, 253–255; Jelich, S., *From distant villages. The Lives and Times of Croatian Settlers in New Zealand 1858–1958*, Auckland 2008, 188–190« (Šakić i Dobrovšak, 2020, 75).

je to iskustvo multikulturalnosti, hibridnosti i snažne potrebe da se uspostavi identitet, koji nije bio neupitno zadan, čvrst i nepromjenljiv, bitno odredilo njezin osobni i spisateljski habitus. Njezin je otac Ivan Barbarić u valu ekonomske migracije »došao raditi u rudnike kauri smole 1896. godine, sedamnaest godina kasnije nakratko se vratio u rodni kraj, tamo se zaručio i sa svojom odabranicom Milkom 1913. godine vratio na Novi Zeland, gdje su oboje ostali do kraja svojih života« (Banov, 2015, 144).

Sva je svoja književna djela Amelia Batistich napisala na engleskom jeziku, a jedino je roman *Pjevaj vilo u planini* objavljen najprije u prijevodu na hrvatski jezik 1981., a tek potom na engleskom jeziku u Aucklandu 1987. godine. »Matica iseljenika Hrvatske organizirala je prijevod i tisak ovog romana nakon što je on odnio pobjedu na međunarodnom natječaju za pisce u iseljeništvu« (Banov, 2015, 145). Izrasli iz domicilnoga, engleskoga jezika, a sadržajem uronjeni u obiteljsko, povijesno, baštinsko i mitsko kroz priče preneseno pamćenje, književni tekstovi Amelije Batistich utkali su se u tekstove iseljeničke književnosti koji su se uspostavljali u isprepletenosti dvaju prostora, bivšega i sadašnjega, te su u izgradnju književnoga i osobnoga identiteta kao konstitutivni element, uz vlastito iskustvo, uspomene i sjećanje, unijeli i pamćenje generacije na stari zavičaj te ga učinili vlastitim. Riječ je o tekstovima "između kultura", o prostoru koji Homi Bhabha imenuje pojmom *Third space* (Bhabha, 2000) i »opisuje pojmovima kao što su hibridnost, ambivalencija, mimikrija, međukulturalnost. Homi Bhabha uvjetom u jeziku smatra *Third space of enunciation*, ne postoje, naime, nepromjenjiva značenja ni fiksni oblici pojavljivanja. Pojam *Third space* je epistemološka, a ne prostorna kategorija, on je teorijski pojam koji se služi metaforom. Opća pravila u jeziku dozvoljavaju kulturološku hibridnost. *Third space* je po njemu prostor 'između' kultura u kojem se mogu odvijati fenomeni hibridizacije« (Ramljak i Jurčević, 2017, 78). Bhabha navodi da *treći prostor* ili *Third space* nastaje u situacijama susretanja kultura i predstavlja zonu u kojoj se kulture prožimaju (Bhabha, 2000).

Marginalni manjinski glasovi dobivaju poziciju jednakovrijednosti, a Amelia Batistich davala je glas povremeno i drugim skupinama, ali najsnažnije vlastitoj. Osobitu je povezanost artikulirala prema Maorima. »Mi smo se Dalmatinci već od početka dobro slagali s Maorima. Činilo se da smo s njima u srodstvu, a možda smo i bili tamo negdje daleko. Maori su nam nadjenuli ime *tarara*, prema glasovima našeg govora, koji se i nisu mnogo razlikovali od njihovih vlastitih; isti samoglasnici i kotrljavi 'r', muzikalna modulacija koje ima u pjesmama. Ali postojalo je još nešto više od toga — simpatija na prvi pogled. Prepoznali smo se — kao da su Maori i Dalmatinci bili narod iste krvi« (Batistich, 1981, 35). U oblikovanju njezine književnosti iznimno je važno pitanje identiteta, a to je pitanje traženja, nestabilnosti koja pokušava čvršće definirati vlastitu poziciju, ali jedini prostor koji posjeduje prostor je hibridnosti i referencijalnosti. Stuart Hall (2006, 360–361) smatra da identiteti »proizlaze iz pripovjednog posredovanja jastva, ali obavezna fikcionalna priroda ovog procesa ni na koji način ne umanjuje njegovu diskurzivnu, materijalnu ili političku učinkovitost, čak i ako je pripadnost, 'uši-

vanje u priču' kroz koju nastaju identiteti, djelomice, u imaginarnom (i u simboličkom) i stoga uvijek djelomice konstruirana u fantaziji ili barem fantazmičkom polju«. Identiteti su više »proizvodi označavanja razlika i isključivanja, nego što su znak jednog identičnog, prirodno konstituiranog jedinstva, 'identiteta' u njegovu tradicionalnom značenju (koje je sveobuhvatna jednakost, bez šavova, bez unutarnje diferencijacije). Povrh svega, i suprotno obliku u kojem ih najčešće prizivaju, identiteti se konstruiraju kroz razlike, a ne izvan njih« (Hall, 2006, 361).

Upravo je Amelia Batistich, »pišući razliku krajem 40-ih kada je homogenost bila jedini prihvatljivi izraz identiteta [...] bila jedan od prvih 'etničkih' glasova koji su osporili novonastali kanon. Dajući svoj vlastiti mit izgradnji složenoga književnoga krajolika [...] sudjelovala je u stvaranju mitova Novoga Zelanda. Kao jedna od spisateljica koja je objavljivala s društvene margine [...] stvorila je prostor u čvrsto utkanom književnom tkivu za glasove izvan glavnih tokova anglo-keltskoga nasljeđa. Izronivši iz vlastite šutnje, kao i šutnje vlastite zajednice, Batistich nije samo omogućila Dalmatincima da sudjeluju u izgradnji vlastite slike, nego je otvorila put i drugim migrantskim skupinama i Maorima da počnu sudjelovati u vlastitom stvaranju mitova unutar dominantnoga diskursa« (Nola, 1994).

Multikulturalni prostor kojim je koračala isprepleo je i supostojanje različitih religijskih obrazaca koji su živjeli ponekad isprepletano, ponekad usporedno, gotovo se ne dodirujući. Vjerska se je impostiranost utkala u hibridnost nove pozicije čovjeka, samostani koji su prirodno rasli unutar kolonijalnih kultura održavali su vlastitu vjeru i kulturu živom i to putem »dva načina shvaćanja identiteta. Kršćanski identitet koji je kulturološki i katolički koji je kulturološki i moralni« (Jurišić, 2019). Ne samo povijesno, nego i kroz prizmu suvremenosti koja se otkriva kao bitno sekularna, u širem društvenom kontekstu, kao i u smislu konstituiranja osobnoga identiteta, vjera je neotklonjiva (usp. Vulić, 2014).

Zanimljiv je koncept narativnoga identiteta Charlesa Taylora (1985, 45–76), koji u oblikovanju osobnoga identiteta naglašava vremensku perspektivu i etički, odnosno moralni horizont, kao i njegovu dominantno dijalošku prirodu. Život je kontinuirano pripovijedanje povezano s našim procjenama i našim identitetom. Potraga za identitetom u književnom djelu Amelije Batistich vodi se na krivudavom putu, u kojem se isprepliće potraga za naslijeđenom kulturom predaka, kao i istraživanje kulturnih obrazaca nove domovine, koja je sama u procesu oblikovanja. Svi su njezini likovi oblikovani na tom fonu, a kao stalni postupak pojavljuje se fikcionalizacija autobiografskih elemenata, kojima obiluju i zbirka novela *An Olive Tree in Dalmatia* i roman *Pjevaj vilo u planini*.

3.1. Zbirka novela *An Olive Tree in Dalmatia*

Zbirka pripovijedaka *An Olive Tree in Dalmatia*, objavljena u Hamiltonu 1963. godine, progovorila je o individualnim sudbinama i sudbini zajednice na način skice i poetske minijature u kojoj se kroz svakodnevnice ni po čemu iznimne situacije stvara književno tkivo. Književnost je to koja raste na sjećanju, na traganju za prošlim i dešifriranju sadašnjega, o pokušaju da se upiše na mapu novoga

svijeta koji je postao dom, a da se ne izgubi onaj stari svijet, koji je neposredno ili posredno, kroz priče naslijeđen, a koji je isto toliko dom. Perspektiva djevojčice dopušta jednostavnost i hinjenu naivnost u percepciji i izričaju, dopušta preispitivanje i imenovanje koje bi odrasla vizura mogla autocenzurirati i tako nudi autentičnost koja je jednako ljudska koliko i književna.

»Dalmacija je u ranim pripovijetkama Amelie Batistich ontemska narativna figura prostora — fiktivni prostor želje i imaginacije, mitski kraj poznat samo iz pričanja roditelja i starijih obojenih nostalgijom i čežnjom, zvucima hrvatskih riječi [...] ali Dalmacija je i cilj potrage za vlastitim korijenima, zemlja predaka, ključ vlastitog identiteta i objekt kolektivnog iskustva male zajednice u Dargavilleu, mjesto koje se ne smije prepustiti zaboravu« (Banov, 1992, 145).

Riječi staroga kraja upliću se u engleski jezik, nekada se prevode, nekada ne, pa autorica u uvodu kaže da u svakom dalmatinskom selu postoji *pyesmar* i prevodi u zagradama kao *folk-poet* (Batistich, 1980). U pripovijetkama pripovjedačica bez prijevoda, govoreći o svojoj baki, u engleski tekst u pripovijetki *All mixed up* upisuje »our baba Manda« (Batistich, 1980, 7), a opisujući Mamu koristi hrvatsku konstrukciju Milka Filipova: »She was Milka Filipova there, and the way she says it it's like saying she was a princes or something« (Batistich, 1980, 7). Ulazi i u tumačenja koja se ne mogu razumjeti bez uvažavanja semantičkih povijesno–kulturoloških razlika: »It's a different kind of 'poor' from here, Mama says. In Dalmatia you have everything but money« (Batistich, 1980, 8). U pripovijetkama se pojavljuju i druge hrvatske riječi, poput *dida*, *kolo*, *prošek*, povremeno u leksiku naglašavajući raskorak između staroga i novoga, naglašavajući međuprostor ispremljen multikulturalnim dodirima i strahom od asimilacije, gubitka stare identitetske sigurnosti i neizvjesnosti izgradnje novoga identiteta, u situaciji »u kojoj se miješaju jezici, kulturni obrasci, a identiteti likova su fragmentirani i u sebi lomljivi« (Ramljak i Jurčević, 2015, 538). Pripovijetka *A Dalmatian Woman* završava paradigmatki: »The old country from her thoughts. She began to feel herself part of something in the making. The acres of land become an obsession [...] and when their first child was born and she brought it home from the hospital, she held it up to the land and said: — See what we are making for you« (Batistich, 1980, 108).

3.2. Roman Pjevaj vilo u planini

»Ovaj su roman meni drage uspomene na djetinjstvo provedeno u Dargavillu na Novom Zelandu, zaodjenute u beletrističku formu, a u stvari su živa slika mašte. Uostalom, tako je i bilo u prvoj generaciji Novozelandana dalmatinskog podrijetla koji su rasli u novom svijetu i svijetu svojih roditelja« (Batistich, 1981, 5). To su prve su rečenice parateksta⁷ koji prethodi romanu *Pjevaj vilo u planini*, kojima Amelia Batistich upućuje na određen način čitanja i razumijevanja teksta kao fikcijskoga narativa bitno ispremljenoga autobiografskim. Ako je autobiografska proza »retrospektivni prozni tekst kojim neka stvarna osoba pripovijeda

7 Paratekst potpisuje Amelia Batistich te datira u Auckland i 1977. godinu.

vlastito življenje, naglašavajući svoj osobni život, a osobito povijest razvoja svoje личности« (Lejeune, 1999, 202), a autobiografski romani »svi fiktionalni tekstovi u kojima čitatelj može imati razloga da, na temelju podudarnosti koje misli da je otkrio, sumnja kako su autor i lik identični, premda je autor odlučio da tu identičnost zaniječe ili da je barem ne potvrdi« (Lejeune, 1999, 214), onda je legitimno čitati roman Amelije Batistich i na tom fonu, iako autodijegetski pripovjedač⁸ ne nosi ime autorice, nego ime Stella Barich, a autorica u prvoj rečenici predgovora naglasak stavlja na maštu, a ne na faktografski zapis. Roman opisuje dalmatinsku zajednicu u Dargavilleu 1920-ih kroz perspektivu djevojčice — pripovjedačice i glavne junakinje, koja u multikulturalnoj sredini, uronjena u kolektivni identitet koji je izgubio stare čvrste obrise, a nove još nije uspostavio, te okružena zemljom koja istovremeno i jest i nije njezina, pokušava uspostaviti vlastiti identitet. A kako u takvom književnom tekstu činjenice, mitovi, legende, priče, sjećanja i događaji imaju jednako vrijedno značenje, prepoznavanje faktičnoga i fikcijskoga zapravo je manje važno.

Priče o vlastitoj povijesti i o povijesti svoje obitelji oblikuju se i pričaju kao mitske priče. Stvarni odlazak oca u Zaostrog po djevojku koja će mu postati ženom i koju će dovesti na Novi Zeland »zvuči više kao priča nego kao nešto što se stvarno dogodilo. To pripada svijetu bajki. I dogodilo se u svijetu bajki« (Batistich, 1981, 9). Dolazak na Novi Zeland i izgrađivanje vlastitoga, novoga života obilježila je i potreba da se iznova odgovori na pitanje — tko sam? Taj je odgovor zahtijevao razrješenje niza silnica koje su se ispreplitala u istom prostoru — s jedne strane autopercepcije obilježene postupnim gubljenjem zavičajnoga identiteta, koji se je izmicao u prostor mita, i nužnosti ugradnje u identitet prostora koji je tek trebao postati dom, a s druge strane percepcijom Novozelandana, koji ih nisu lako prihvaćali, koji su im poput žiga, kojega se je tek trebalo riješiti, utisnuli austrijski identitet. »Naše je prvo ime ovdje bilo Austrijanci i tako se zadržalo. Ali to ime nije za Novozelandanin bilo ime zemlje, nego je u sebi nosilo prijetnju. Strah da će im stranci uzeti zaradu, oteći njihovoj djeci teško stečeno nasljedstvo« (Batistich, 1981, 23–24).

Osjećaj necjelovitosti, istrgnutosti iz sigurnoga prostora, potreba da se trajno konstruiraju novi identiteti dok se ne zaustavi u jednom, sa snažnom sviješću da ni on nije konačan, da je hibridan i krhak, i da je zastrašujuće slučajan, da »slučajna očeva odluka kamo će iseliti daruje ti nacionalnost, žig na pasošu, odredi ti kamo pripadaš čitavog života, izgrađuje tvoju lojalnost, određuje neprijatelja, stvara životni stav« (Batistich 1981, 19). U toj je identitetskoj paradigmi važna sastavnica vjersko nasljeđe jer »tvoja vjera mora uvijek ostati tvojom. Rođeni smo u njoj, zar ne? Kad smo se rodili, dobili smo oznaku i pečat katolika, to se nije dalo isprati« (Batistich, 1981, 117–118). Ona je element održivosti i šire identitetske matrice: »Tata mi je objasnio da je Dalmacija dio Hrvatske, zbog toga što smo bili isti narod i isповijedali istu vjeru« (Batistich, 1981, 69).

8 O mogućnostima pripovijedanja i vrstama pripovjedača usp. Genette, 1980; 1997; Grdešić, 2015.

Između rečenica »Bila sam Dalmatinka« (Batistich, 1981, 67), »Ti si Novozelandska« i »a što se mene tiče, htjela sam biti jednom nogom u jednom, a drugom u drugom taboru. Htjela sam biti i Dalmatinka i Novozelandska« (Batistich, 1981, 69) smjestio se je subjekt, identitet i pripovijedanje. Između svakodnevice u kojoj je dom tamo »gdje zarađuješ svoj kruh« (Batistich, 1981, 70) i domovine koja je »Dalmacija, gdje su rasle loza i maslina, gdje su drugi, a ne mi bili stranci« (Batistich, 1981, 70), ali koja je prošlost, pamćenje predaka, koja je legenda kojom prolaze vile i koju joj majka priča stvarajući slike u kojima se može živjeti. Jer »identitet iseljeničke književnosti ne može se misliti bez pojma memorije. On se bitno naslanja na konstrukt u kojem je isprepletano pamćenje i zaborav, na matricu koja je satkana od emocijom ili vremenom posredovane memorije naslonjene na osobno, na selektivnu platformu koja je svjesnim, ali još više nesvjesnim, odabirom stvorila naizgled stabilan sustav u nestabilnom kontekstu i učinila ga živim i potentnim elementom kreiranja sadašnjosti koja je izmjestila subjekt u novi fizički, kulturni, ekonomski, politički i duhovni prostor« (Jurčević et al., 2020, 803).

Zaključak

Hrvatski su doseljenici na Novom Zelandu od trenutka doseljenja do danas sačuvali svijest o svojem etničkom podrijetlu te su se postupno integrirali u novozelandsko društvo. Napornim radom i upornošću prve generacije, novim je naraštajima hrvatskih potomaka omogućeno školovanje u stručnim i na visokim školama, kao i na sveučilištima, te su danas posve integrirani u novozelandsko društvo. Pri tom su sačuvali hrvatski identitet, osnivali su mnogobrojna društva kroz koja su njegovali i izgrađivali vjerski, kulturni i politički identitet. Iskustvo useljavanja i proces integracije prvih useljeničkih generacija rijetko je dobivalo priliku za vlastiti glas, a u književnosti je jedna od prvih koja ga je jasno artikulara bila pripadnica druge generacije, Amelia Batistich. U svojem je književnom opusu, napisanom uglavnom na engleskom jeziku, reflektirala kulturno i vjersko nasljeđe svojih predaka te potrebu izgradnje vlastitoga identiteta u multikulturalnom okruženju. Okruženje je to definirano hibridnošću i snažnom potrebom nalaženja vlastitoga mjesta u zadanom prostoru, istovremeno obilježenoga prošlošću, koja je postala mitska, i sadašnjošću, kojoj je tek trebalo dati ime.

Literatura

- Ballara, Angela (1998). *Iwi: The Dynamics of Maori Tribal Organisation from C.1769 to C.1945*. Wellington: Victoria University Press.
- Banov, Estela (1992). Između dviju kultura. *Fluminensia*, 4(1), 144–146.
- Banov, Estela (2015). Multikulturalno iskustvo i nostalgijne uspomene na djetinjstvo zaođenute u beletrističku formu. U: I. Srdoč–Konestra (ur.), *Zbornik u čast Katice Ivanišević* (str. 159–170). Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
- Banović, Branimir (1993). Institucijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. *Migracijske i etničke teme*, 9(2), 105–116.

- Batistich, Amelia (1980). *An Olive Tree in Dalmatia and Other Stories*. Auckland: Longman Paul.
- Batistich, Amelia (1981). *Pjevaj vilo u planini*. Zagreb: Matica iseljenika Hrvatske.
- Bhabha, Hommi (2000). *Die Verortung der Kultur*. Tübingen: Stauffenburg.
- Božić Vrbančić, Senka (2004). Kulturne veze Maora i Hrvata. *Hrvatski iseljenički zbornik 2004* (str. 253–259). Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.
- Božić Vrbančić, Senka (2018). *Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Brozović, Dalibor (ur.) (1999). *Hrvatska enciklopedija: 1: A–Bd*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Čizmić, Ivan (1981). *Iz Dalmacije u Novi Zeland*. Zagreb: Globus.
- Čizmić, Ivan; Sopta, Marin; Šakić, Vlado (2005). *Iseljena Hrvatska*. Zagreb: Golden marketing.
- Genette, Gerard (1980). *Narrative Discourse: An Essay in Method*. New York: Cornell UP.
- Genette, Gerard (1997). *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University.
- Grdešić, Maja (2015). *Uvod u naratologiju*. Zagreb: Leykam international.
- Hall, Stuart (2006). Kome treba “identitet”? U: Dean Duda (ur.), *Politika teorije: Zbornik rasprava iz kulturalnih studija* (str. 357–374). Zagreb: Disput.
- Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana (2020). Modeli komunikacije hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu: Od usmene predaje do društvenih mreža. *Medijska istraživanja*, 26(1), 87–108.
- Holjevac, Vjekoslav (1967). *Hrvati izvan domovine*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Jurčević, Katica; Ramljak, Ozana; Bota, Ivan (2020). Iseljenička književnost kao književnost posredovane memorije: Terminološka promišljanja. U: Marina Perić-Kaselj (ur.), *Migracije i identitet: Kultura, ekonomija, država* (str. 801–807). Zagreb: IMIN.
- Jurišić, Oliver (2019). Kršćanski i katolički identitet. *Vjera i djela*, 27. srpnja. URL: <https://www.vjeraidjela.com/krscanski-i-katolicki-identitet/> (14.4.2022.)
- Klarić, Ante (2000). *Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): 1904.–1999*. Auckland: Crkva u svijetu.
- Kolesarić, Petra (2018). Novi Zeland — jedinstven primjer nastanka države domorodaca i kolonista. *Essehist*, 9, 2–9.
- Lejeune, Philippe (1999). Autobiografski sporazum. U: Cvjetko Milanja (ur.), *Autor, pripovjedač, lik* (str. 201–236). Osijek: Svjetla grada.
- Markić, Tomislav (2020). Pastoralna skrb za hrvatske iseljenike. *Crkva u svijetu*, 55(3), 495–508.
- MFAT (s. a.). New Zealand Ministry of Foreign Affairs & Trade, Croatia. *New Zealand Ministry of Foreign Affairs & Trade*. URL: <https://www.mfat.govt.nz/en/countries-and-regions/europe/croatia> (14.4.2022.)
- Nola, Nina (1994). Migrant Women’s Writing in New Zealand: Amelia Batistich’s Three-Dimensional World. *Hecate*, 20(2), 140–159.
- Ramljak, Ozana; Jurčević, Katica (2015). Identitetska potraga Irene Vrkljan. U: M. Sopta et al. (ur.), *Hrvatska izvan domovine* (str. 537–540). Zagreb: Golden marketing.
- Ramljak, Ozana; Jurčević, Katica (2017). In Search of Lost Island: Literature of Mediated Memory. U: Katica Jurčević et al. (ur.), *Imagining Mediterranean Issues: Challenges and Perspectives. Mediterranean Issues: Book I* (str. 73–85). Zagreb: HAZU.
- RH (s. a.). Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Hrvatsko iseljeničtvo u Novom Zelandu. *Republika Hrvatska Središnji državni ured za Hrvate izvan*

- Republike Hrvatske*. URL: <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-ise-ljenistvo/hrvatsko-ise-ljenistvo-u-novom-zelandu/765> (14.4.2022.)
- Rogić, Ivan; Čizmić, Ivan (2011). *Modernizacija u Hrvatskoj i hrvatska odselidba*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Sršen, Andreja (2019). Aspekti dušobrižništva u katoličkoj crkvi danas. *Obnovljeni Život*, 74(4), 529–539.
- Stoffel, Hans–Peter (2009). From the Adriatic Sea to the Pacific Ocean: The Croats in New Zealand. *Asian and African Studies*, 18(2), 232–264.
- Šakić, Vlado; Dobrovšak, Ljiljana (ur.) (2020). *Leksikon hrvatskoga iseljeničtva i manjina*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.
- Taylor, Charles (1985). *Human Agency and Language*. Cambridge: Cambridge University.
- Vulić, Boris (2014). Neotklonjivost vjere prema Charlesu Tayloru. *Obnovljeni Život*, 69(2), 165–179.

Migration Processes and Identities in the Literary Works of Amelia Batistich

*Katica Jurčević**, *Marina Perić–Kaselj***, *Ozana Ramljak****

Summary

At the end of the 19th and beginning of the 20th centuries, there was an increase in the emigration of Croats to New Zealand due to political and economic events in their homeland. From the time of their immigration to the present day, Croatian New Zealanders have preserved an awareness of their ethnic origin and have gradually integrated into New Zealand society. Through the hard work and perseverance of the first generation, new generations of Croatian descendants have been able to attend specialized schools, colleges and universities and today are fully integrated into New Zealand society. In the process they preserved their Croatian identity and founded numerous societies through which they nurtured and built their religious, cultural and political identities. The paper chronicles this integration process through the literary work of Amelia Batistich, a New Zealand writer of Croatian origin. Inspired by the history of Croats in New Zealand and their adjustment to new living conditions in a multicultural environment, her work is immersed in the family, historical, religious and mythical memories passed down from her ancestors and which find their identity in the intertwining of two spaces, the former and the present. In her literary work, written mainly in English, she reflects on the legacy of her ancestors and their need to shape their identity in a multicultural environment defined by hybridity and the necessity to find one's place in a given space.

Keywords: Amelia Batistich; migrations; identity; integration; religion; literature

* Katica Jurčević, Ph.D., Institute for Migration and Ethnic Studies. Address: Trg Stjepana Radića 3, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: katica.jurcevic@imin.hr

** Marina Perić–Kaselj, Ph.D., Assistant Professor, Institute for Migration and Ethnic Studies. Address: Trg Stjepana Radića 3, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: marina.peric@imin.hr

*** Ozana Ramljak, Ph.D., Assistant Professor, Vern' University. Address: Palmotičeva 82/1, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: ozana.ramljak@vern.hr